

עבודה זרה יט

משה שווערד

1. ספר סדר יעקב

שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה. לכ' יפלא הלא זה גופא כבר ניטול תורה. ויל"פ דהלא מותר לאדם כשצריך לכך, לנוח ולחדש כחו, ולילך

לטייל, וא"כ סד"א דנשעה שבלא"ה אינו לומד, וכנ"ל, יכול לילך גם למקומות אלו, לזה קאמר דהס מציאין לידי ניטול תורה, שגם כשיתחיל שוב ללמוד, דעתו עליהם, ויחשוב בהן, וליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, ואס יוכיחו אדם שילמוד לא ישמע, וגם נותן לו עי"ז רוח ליצנות, שקשה לפרוש ממנו וכמוש"כ הגר"א דנותן לו רוח, והוא מסיתו שילין עוד ועוד וע"כ אין הולכין לשם.

2. שערים מצויינים בהלכה

ובדרך חטאים לא עמד, זה שלא עמד בקנגיון. פרש"י צידת חיה ע"י כלבים כו'. ע"י ברמ"א (או"ח סי' שטז ס"ב) בשם האו"ז, די"א אף בחול אסור לצוד בכלבים משום מושב לצים. ובפמ"ג (א"א שם) כתב, דאם פרנסתו בכך אפשר דאין איסור. וכ"כ בתשו' נודע ביהודה (מהד"ת יו"ד סי' י') דלצורך פרנסתו כדי למכור עורותיהם מותר, אבל שלא לצורך פרנסה אסור, ואף שאין בזה משום צער בעלי חיים ובל תשחית, מ"מ מרגיל גופו למדת אכזריות כדי לרדוף אחר תאות לבו, ואיך ימית בע"ח בידיים רק לגמור חמדת זמנו בצידה כו', ולא מצינו איש ציד רק בנמרוד ועשיו, ואין זה מדרכי בני אברהם יצחק ויעקב כו', ויש בזה איסור וגם סכנה כו' עי"ש. וקצת פלא שלא העיר מגמ' ורש"י כאן. וע"ע בדברינו במס' סנהדרין (צה. ד"ה ואדמי').

3. שערים מצויינים בהלכה

אלך ואתגרה בשינה, תלמוד לומר ובתורתו יהגה יומם ולילה. פירוש שהולך לישון אע"ג שאינו צריך לישון, וכמו הלשון דמגרה יצה"ר אנפשיה, ה"נ הוא מתגרה בשינה, ולא אמר אלך לישון דהיינו שצריך לישון, אלא אלך ואתגרה בשינה. וע"י במס' גיטין (ע). דשינה רובו קשה ומיעוטו יפה. ובמהר"ל

ועי' בטו"ז (אהע"ז סי' כה סק"א) שיש ת"ח מנרדין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח חזק וריוות הלב לעסוק בתורה, ובאמת יכול ללמוד בשעה א' מה שזה מצטער ועוסק בב' שעות, ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה, ועי' אמר הכתוב (תהלים קכז-ב) "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת", שזה בחנם מה שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרים בלילה וממעטים שנתם, כי "כן יתן ה' לידידו שינה", דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו, כי הכל הולך אחר המחשבה כו' עי"ש ולכאורה צ"ע מכל הנ"ל, ואפשר לחלק דהטו"ז מיירי באותם ת"ח

מפרש, דהשי"ת ברא עולמו שיתנהג לפי הטבע ומנהגו של עולם, והטבע הוא שיהיה ישן, ועל זה אמר שאין לעשות כן. כי האדם לא נברא לזה כי אם בתורת ה' חפצו כו', ולא נברא שיהיה האדם טבעי אלא שכלי כו' עי"ש. ועי' במס' אבות (פ"ו מ"ה) שהתורה נקנית במיעוט שינה. וכן איתא במדרש (כ"ר פ"ט-ח) מתוך שאדם ישן קימעה הוא עומד ויגע בתורה הרבה. ועי' ברמב"ם (ת"ת פ"ג הי"ג) שכתב, מי שרוצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפי' א' מהן בשינה כו', אלא בתלמוד תורה.

4. ספר סדר יעקב

יט. שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה, וכו' בעמידת סדום. ע' מהרש"א. ויל"פ לר' יוחנן צצ"ר (סד/ד') דזן מ"ח הכיר אלע"ה את צורא, והרי זה היה צנה שהיה מעשה דדור הפלגה, וכדאי' צקדר עולם פ"א (וע' מש"כ צרש"י), וע"כ קאמר שאלו שצנו את המגדל לע"ז, ואז חשב אלע"ה שלא לעשות כמעשיהם, והכיר שיס צורא לעולם. (וצפרט להגי' לעיל שהם דצרי ר' יוחנן).

5. ספר עבודה ברורה

אל תהיו כעבדים וכו' אלא היו וכו'. ז"ל הגר"א (אבן שלמה, פ"ח סעיף ט"ו): לכאורה תמוה, דבתחלה אמר לשון אוהרה - "אל תהיו", ואח"כ אמר לשון עצה - "אלא היו". ועוד, שהוא כפל לשון. והענין, דג' מיני מעשים יש: א) הלומד בשביל פניות - "אקרא בכדי שיקראוני רבי" וכו', והוא מפני כבוד ועושר. ב) שלומד בשביל בוראו שימצא חן בעיניו ויתן לו שכר טוב בעולם הבא. (אך גם זה מיקרי קצת פניה, שעכ"פ מצפה לתשלום שכר.) ג) העושה טוב ביראת ה' כאשר ציונו לשמור ולעשות, ולא לשום פנייה כלל. ולזה אמר תחלה לשון אוהרה ושלילה - "אל תהיו" וכו' (ור"ל שזה אסור בהחלט, אבל מ"מ יכול להיות במדרגה הב', לכן אמר כך בלשון עצה, שטוב יותר יהיה אם תהיו במדרגה הג'). ועל כוונתו הג' אמר "אלא היו" וכו', שתשתדלו לבוא לידי כך ללמוד בלי פניה כלל.

אמר רבא לעולם וכו' ז"ע דכבר אמר רבי הכי. וכן
הק' מהרש"א ומי דכאן קאי על רבו, היינו באיזה רב
שלומד, ולעיל קאי על איזה ענין או מסכתא שרובה וי"ל
עוד דלעיל קאי כלומד מפי רב, (וכ"כ רש"י ע"ש), בזה
קאמר דאין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ, ולא בכפיית
הרב, אבל כשלומד לעצמו, אף שלבו חפץ באיזה ענין, ק"ד
דמ"מ יכול לכפות את עצמו ללמוד במקום שחושב שנסוץ
לו, דכפיית עצמו כרצון דמי, דהוא הכופה, וע"ז קאמר
דמ"מ ילמוד במקום שלבו חפץ באמת, ומש"ה לא קאמר
כאן "אין אדם לומר" וכדלעיל, דכאן הוא לא גרוע כ"כ
כיון שהוא כופה א"ע וכנ"ל, ומ"מ קאמר דלעולם ילמוד
במקום שלבו חפץ. [ואפ"ל עוד וידויק מילת "לעולם"
למש"כ בשבט מוסר פרק א' קד"ה ואם אמר יאמר, וי"ל:
והנני מוסר לך דבר אשר תרדוף אחריו ויהיה חיים לנפשך
וענקים לגרורותיך, לעולם יהיה עיקר לימודך בדבר של
חורה שלנך חפץ יותר אם בגמרא גמרא ואם בדרוש דרוש
ואם ברמו רמו ואם בקבלה קבלה, ורמו לדבר כי אם
בחורת ה' מפלו כלומר חורת ה' תלוי בדבר שלבו חפץ
לעסוק, ונקמ"ש האר"י זלה"ה בספר דרושי הנשמות
והגלגולים פרק ג' וי"ל. יש בני אדם שכל הפנים ועסקם
בפשטי התורה ויש שעסקם בדרוש ויש ברמו ויש ג"כ
בגימטריאות ויש בדרך האמת הכל כפי מה שעליו נתגלגל
בפעם ההוא כיון שהשלים פעם אחת בשאר הענינים אין
צורך לו שכלל בגלגול יעסוק בכלם עד כאן.] ואל תבט
ותשגיח לדברי המנגדים על מה שחשקת לעסוק בחורה
בגמרא או בפשט או בדרוש וכו' באומרים לך למה אתה
מוציא כל ימיך בפרט זה של חורה ולא בפרט זה, [משום
שעל מה שחשקת ללמוד על דבר זה באם לעולם ואם תשים
דעתך לדבריהם יכריסוך להתגלגל בזה העולם אחרת,
ולעבור נפשך בחרב חדה של מלאך המות ולטעום טעם
מיטה ולכן לא תשמע לדברי המשמית נפשך הזה, וכי דע
שהשטן ממלכש באלו האנשים לדאוג ולהצטער ולהכאיב
נפש הלומד ועסק בחורה בחלק שאומה נפשו לעסוק כדי
להבדילו משם שלא ישלים נפשו על מה שבה להשלימה

ולתלמידי בגלגולים אחרים עכ"ל ע"ש עוד דאדם אחד חפצו
בפשט וא' בדרוש וא' בסוד וכו' ובעל הפשט לא ירצה
בלימוד הסוד, משום שצריך בגלגול זה לעסוק רק בפשט
על כן חפצו בו, ואף דלפי"ז לעולם לא יעסוק בסוד, מ"מ
עכשיו זה תיקונו לעסוק דוקא בפשט, וזה דקאמר לעולם
יעסוק וכו' אף דלפי"ז לעולם לא ילמוד חלק התורה
ההוא, מ"מ כיון שחפצו דוקא בפשט ש"מ דכן הוא תיקונו
לעת עתה, וממילא אין לבנות האדם שכל חייו לומד בעיקר
נשים וזיקין או קדשים או הלכה למעשה או גמרא או
מוסר או דרוש או קבלה דכ' תיקונו. [ומ"מ נ' דאין זה
סתירה למש"כ הגר"ז ה"ל ת"ח פ"א אות ד' בשם חכמי
האמת שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס וכו'
ע"ש, דהיינו כשאין לבו חפץ במיוחד מאחד מחלקי התורה
כי כולם אהובים וכולם ברורים לו, אבל מי שנפשו חשקה
מאד בא' מהחלקים, בזה אמרי' דש"מ דזה חכליתו כעת
לעסוק בזה דוקא. וכ"כ לכ'. (ובמאירי: לעולם לא יחזיל
אדם לשנות שלא במקום חפץ עכ"ל נ' שהוא דוקא
בהתחלה וכעונדה דלוי, אבל ל' הגמ' ל"מ כן וי"ע).

שם.) אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ
 שנאמר כי אם בחורת ה' חפצו, רבינו האר"י
 עממא טעים, כי על הרוב אדם זה היה בכמה גלגולים,
 ונראה כי בגלגול זה בא להשלים חלק הלימוד הזה,
 זאת היתה לו כי נפשו איוותה והוא חפץ בה מיד,
 ולכן צריך ללמוד ממקום שהוא חפץ, שזהו תיקונו.
 (מראית העין מהחיד"א).

8. שערים מצויינים בהלכה

אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ. פרש"י לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו, שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת, לפי שלבו על תאותו. וכן מוכח מדברי התוס' בריש מס' ב"מ (ב. ד"ה שנים אוחזין) שכתבו, דרבי לא היה לומד כסדר, אלא כמו שהיו חפצים התלמידים. אך צריך ביאור, דהא בפשטות הגמ' משמע דקאי על האדם עצמו שלומד, שלא ילמד אלא במקום שלבו חפץ, ומנא תימרא דמיירי כאן שגם הרב אין לו ללמוד אלא במקום שהתלמיד חפץ, וראיתי בתשו' ארץ צבי (ח"א סי' צב) שכתב, דאי מיירי כאן באדם עצמו, למה לו להשיענו זה, הא בלא"ה ילמוד רק במקום שלבו חפץ, דלמה יעשה היפך רצונו, ולכן כתב רש"י דמיירי כשהרב לומד עם תלמידיו, וכתב שם דמזה יהא ראייה למש"כ האגלי טל (הקדמה) שיש טועין מדרך השכל ואומרים כי הלומד ומתענג בלימודו לא חשוב כ"כ תורה לשמה, וזה טעות מפורסם בו, דאי לא כן שפיר איצטריך קרא להלומד עצמו שילמוד במקום שלבו חפץ, דסד"א שיותר נכון ללמוד במקום שאין לבו חפץ, כדי שלא יתענג בלימודו כ"כ ומיחשיב יותר לשמה.

כתב בתשו' הרדב"ז (ח"ג סי' תתקי) דכמו דאמרי' אין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ, ה"ג אין ראוי לאדם להתפלל אלא במקום שלבו חפץ, והטעם לזה כי בהביט האדם אל מי שדעתו נוחה בו, נפשו מתעוררת אל הכוונה השלימה ודעתו מתרחבת ולבו שמח, ונחה עליו אז רוח ה' בו, וכתב ולולי דמסתפינא הוה אמינא שטוב לו להתפלל ביחיד מלהתפלל בחבורת בני אדם שאין דעתו נוחה מהם. ועי' בדברינו במס' סוטה (כב. ד"ה ולא) ובשמ"ב קונ"א (ח"א סי' יב סק"ח).

9. ספר עבודה ברורה

נקראת על שמו. בשו"ת משיב דבר (ח"א סימן כ"ז) דן אודות גדול אחד שצוה לפני מותו שלא להדפיס חידושו. וכתב, דאע"ג שאמרו הכא דנקראת על שמו, אעפ"כ אין לו רשות לאבד את תורתו, שהרי מצווה ללמד לאחרים, ולכן יש להדפיסם.

10. דף על הדף עבודה זרה דף יט עמוד א

בגמ': בתחילה נקראת על שמו של הקב"ה, ולבסוף נקראת על שמו, שנאמר 'בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה'.

בספר דובר צדק מהרה"ק ר' צדוק מלובלין זצ"ל כותב. שאם האדם לומד תחילה לשמו של הקב"ה, ויודע שאין השתדלותו כלום, לולא עזרתו יתברך. אזי השי"ת נוהג עמו מדה כנגד מדה, ונותן לו את התורה במתנה, ונקראת 'תורתו'.

11. ספר עבודה ברורה

לעולם ליגריס איניש ואע"ג דמשכח, ואע"ג דלא ידע מאי קאמר. כתב בישמח ישראל (בא, נשא): דמי שלומד תורה בעיון, מתעסק בפלפולה, חוקר ומבין - הרי הוא נהנה מתורתו גם הנאה גשמית. אותו, לא צריכים לזרוז על הלימוד. משא"כ מי שלומד תורה, גורס בה, ואינו מבין טעמה, ולפעמים גם שוכח מה שלומד, ואינו נהנה מלימודו, בא יצר הרע ומפתה: מה לך ללמוד תורה, זה למעלה מהשגתך, האדם נשאר נבוך ומבלבל ואינו יודע מה לעשות. אזי עצתו אמונה, ילמד

מתוך אמונה בהשי"ת אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה, בתמימות הלב, בלי שום מחשבה אחרת, רק למלאות רצון הבורא יתברך. כאשר האדם יעשה כן, תזדכך נשמתו ויוכל להתגבר על יצרו, ויזכה להשגת אור התורה, ולהרגיש בה נופת צוף וכל טעם. והווי מה דאמרינן במס' שבת (דף סג.) דליגמר איניש "והדר ליסבר".

12. שערין מצויינים בהלכה

המלות, הר"ז מקיים מצות תלמוד תורה. ובספרו לקוטי תורה (פ' ויקרא, ביאור לד"ה ולא תשבית) כתב, דאגדה ופנימיות התורה הוא בכלל מקרא, ומשמע מזה דגם אם אינו מבין ג"כ מקיים מצות תלמוד תורה. וע"ע בשו"ע הרב (שם ס"א) ולקוטי תורה (שה"ש דף ג). שוב ראיתי בתשו' מהרי"ל החדשות (סי' מה) בענין ברכת התורה לנשים, שכתב בזה"ל, ואטו נשים מי לא מחייבי בקרבנות כאנשים, וא"כ הן מחויבות לסדר פסוקי הקרבנות, ושמא נמי מתני' דאיזהו מקומן כו', ואף שאינן מבינות מ"מ הוי כאילו הקריבו קרבן משום עקימת שפתים, דליגרוס איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר, ופשיטא דאיש חייב לברך אע"ג שאינו מבין קריאתו וגירסתו. ומשמע מזה שלא כדברי המג"א הנ"ל. אך יש לחלק בין כשאינו בידו להבין, לכשיש בידו להבין, וכדברי הפתח עינים הנ"ל. ובענין ברכת התורה לנשים, ע"י במג"א (סי' מז ס"ק יד). וראיתי בלקט יושר (עמ' קיח) בשם מהר"ש שפירא זצ"ל, שטוב ללמוד בשבת משום שיש לו נשמה יתירה, ואפילו ע"ה שאינו יודע לקרוא בספר, מ"מ טוב הוא שיראה בספר, משום דבאותה שעה לא חטא, וגם המחשבה מצטרפת למעשה, וראיה מגמ' כאן ליגרס איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר כו'.

ואע"ג דלא ידע מאי קאמר. פרש"י שאין רבו יודע לפרש לו כלום. ע"י במג"א (סי' נ סק"ב) הקורא משניות ואינו מבין אינו נקרא לימוד. ובבינת יששכר כתב שאביו חולק על המג"א, דהרי אמרי' כאן לעולם ליגריס איניש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר. ובפתח עינים כתב שיש לחלק, דהכא מיירי כשאין בידו להבין, והמג"א מיירי שיש לו שכל להבין וקורא בלי דעת, ומיהו נראה שאם מבין פירוש התיבות הגם שאינו יודע פירוש המפרשים נחשב ללימוד. וכ"כ בספרו עבודת הקודש (מורה באצבע סי' ב סמ"ג). אבל בעץ יוסף הביא בשם הגר"א, שמפרש ואע"ג דלא ידע מאי קאמר, דהיינו שקשה לו ממקום אחר, ואין רבו יודע לפרש לו, אבל בכאן צריך לידע פשט הברור. ובשו"ע הרב (הל' ת"ת פ"ב סי' יג) כתב, דדוקא בתורה שבע"פ אם אינו מבין הפירוש לא נחשב לימוד כלל, אבל בתורה שבכתב אפילו הוא ע"ה שאינו מבין אף פירוש

13. ספר עבודה ברורה

ידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה. המהרש"א מבאר דהם ס"ל כאיך דרשות דרבא המובאות לעיל, שילמוד ואח"כ יהגה, וכן ליגריס אע"ג דלא ידע, דהני דלא כרב הונא, אלא אדרבה, יעשה תורתו חבילות חבילות, עכ"ל.

ויש להוסיף על דבריו, דלפי זה רבא לשיטתו, דרבא אמר לעיל "לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה", וגם אמר "לעולם ליגריס איניש אע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע", והוא לשיטתו אמר דרבנן עברי עלה דרב הונא. וע' בדבור הבא.

14. ריטב"א על עבודה זרה דף יט/ב

על פלגי מים אמר רבי תנחום בר חנילאי לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. פירוש דריש מים תורה ודריש פלגי מלשון חלוקה כהדא דכתיב (בראשית י' כ"ה) כי בימיו נפלגה הארץ ופריך ומי ידע כמה חיי, ומהדרינן כי קאמרינן ביומי, ויש מפרשים ימי השבוע דבהא לא אמרינן מי ידע כמה חיי, ויש מפרשים שיחלוק כל יום ויום לשלשה חלקים, מיהו לכולהו פירושי אינם חלקים שוים, אלא שילמוד משלשתן אבל כל אחד כפי מה שצריך ומועיל יותר, ואומר רבינו נר"ו שאין זה אלא בתחלת תלמודו של אדם אבל כשהאדם עומד על תלמודו, ודאי צריך שיתן רוב זמנו בתלמוד, ושישלים פרשיותיו עם הצבור בכל שבת ויעיין מעט בנביאים וכתובים לפעמים:

15. ספר עבודה ברורה

אמנם כדי שיתקיים בו "לא יאונה לצדיק כל און" (משלי יב:כא), שלא יודמן לו בלא דעת דבר איסור, לזה צריך דביקות בעסק המשנה - אותיות נשמה - שהיא מזככת הנפש ומקרבה לה' ומקדשה ביותר. אך גם בזה עדיין אפשר שיבוא לידו איסור בכוונה רצויה - כי יאמר "מותר", כי המורה הוראה מתוך משנתו הרי זה מבלי עולם, כדאייתא במס' סוטה (דף כב.), לזה צריך עסק התלמוד, שעל ידי עסק בתלמוד לא יגיע לידו דבר איסור אפילו בכוונה רצויה.

ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד. כתב החתם סופר: ידוע כי שלשתן לבטל היצר, אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש (סוכה נב.), ועי"ז לא ירדוף אחר היצר הרע, אמנם כדי לנצח היצר הרע די בעסק המקרא בלבד, דהיא מגינה ומצלת, ומכ"ש שהוא לא ירדוף אחר היצר הרע.

16. ספר עבודה ברורה

כי קאמרינן ביומי. הקשה המהרש"א, וז"ל: קשה ממה ששנינו (אבות ה:כא) בן חמש למקרא בן עשר למשנה ובן חמש עשרה לתלמוד, שיהיה לימודו לפי הזמנים הללו, וכשיגיע לט"ו יבלה ימיו בתלמוד, וכמו שכתבתי בסוף פרק אלו מציאות (ב"מ לג.). ולפירוש התוס', "ליומי" היינו בכל יום, ניחא, שאף שעיקר לימודו מט"ו שנים ואילך יהיה בתלמוד, מ"מ ילמוד גם בכל יום קצת מקרא ומשנה, כמו שאנו אומרים פסוקי הקרבנות ומשנת איזהו מקומן, עכ"ל.

אבל העץ יוסף (קידושין ל.) כתב, וז"ל: אין הכונה בתחלת לימודו ישלש, שהלא משנה מפורשת: בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה בן חמש עשרה לגמרא, אלא הכונה אחר שלמד הכל והוא חוזר עליהם מבלי לשכחה, אז ישלש שליש במקרא וכו', וכדמסיק "אלא ליומא", עכ"ל.

17. ספר עבודה ברורה

בא"ד. ומשנת איזהו מקומן. ו"ל הריטב"א: זה שבררו להם פרק איזהו מקומן יותר משאר הפרקים, אומר מורי (הרא"ה) מפני שכולו שנוי בלא שום מחלוקת כלל. ואע"פ שאין כולו הלכה, דהא קתני (זבחים נו:): "הפסח אינו נאכל אלא עד חצות", ואנן קיימא לן לדעת רבינו הרמב"ן כרבי עקיבא (שם נו:): דס"ל אכילת פסחים

כל הלילה, מ"מ אחר שנשנה כל הפרק כולו בלא מחלוקת הוא ראוי לשנות יותר משאר פרקים, עכ"ל.

ועל פי זה ביאר הגר"א (מובא בספר פנינים משלחן הגר"א), מדוע אמרינן במשנת איזהו מקומן (זבחים נג:): "ונאכלין לפנינו מן הקלעים", דלכאורה הלא המשנה מדברת תמיד על עבודת המקדש, ואילו הקלעים היו רק במשכן, ולא במקדש.

אך נראה ליישב על פי הריטב"א, דטעמא דאמרינן קודם התפלה דוקא פרק "איזהו מקומן של זבחים", ולא משניות אחרות, משום שבכל פרק זה אין שום מחלוקת תנאים. ומפני מה אכן פרק "איזהו מקומן" נעדר מכל מחלוקת, משום שלהבדיל משאר כל המשניות, פרק זה נשמר בדיוק כלשון שנמסר ע"י משה בסיני, בלא שינוי. מעתה מובן מדוע נאמר במשנה "לפנים מן הקלעים", כיון שפרק זה נכתב ממש כמסירתו מסיני, ובדור ההוא היה המשכן על מכוננו, עם הקלעים.

18. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב כי רבים חללים הפילה כו'. בפתח עינים ובעץ יוסף הביאו בשם הגאון הר"ר העשיל, דלכן כתיב בדברות הראשונות "לא תרצח" בקמ"ץ, שבא לרמוז על תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה, שקמץ פיו מלהורות, כדרש"י כאן עה"כ "ועצומים כל הרוגיה", ובדברות אחרונות כתיב "לא תרצח" בפת"ח, ובא לרמוז על תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, שפותח פיו להורות, כדרש"י עה"כ "כי רבים חללים הפילה", ועל זה אנו מתודים "על חטא שחטאנו לפניך ביודעים ובלא יודעים", היינו ביודעים להורות ואינם מורים, ובלא יודעים להורות ומורים.

19. ספר בית שמואל

ועצומים כל הרוגים זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ושמעתי מקשים מהא דאמרין בסוף הוריות דף יד. רב יוסף סיני רבה עוקר כרים, שלחו לתמן איזה מהם קודם, שלחו לכו סיני עדיף דאמר מר הכל זריכין למרי חיטיא, ואפילו הכי לא קביל רב יוסף עליה. וקשה מדוע לא קביל רב יוסף אם סיני עדיף, הלא נפסק כל שהגיע להוראה ואינו מורה עליו נאמר ועצומים כל הרוגים. וכן יש להעיר

20. ספר עבודה ברורה

ובעץ יוסף הוסיף דזהו מה שאנו מתוודים ואומרים "על חטא שחטאנו לפניך ביודעים ובלא יודעים" - ב"יודעים" להורות ואינם מורים, "ובלא יודעים" להורות ומורים.

21. שערים מצויינים בהלכה

ועד כמה עד מ' שנין. פרש"י משנולד. וכן מבואר ברש"י במס' סוטה (כב. ד"ה והא). אבל התנס' שם כתבו, ארבעים שנה משהתחיל ללמוד ולא משנולד. וברמ"א (יר"ד סי' רמב סל"א) כתב, ואין לאדם להורות עד ארבעים שנה, וכתב הש"ך (ס"ק מט) דמשמע ארבעים שנה משנולד, וכן פרש"י והר"ן, אבל בתנס' פירשו משהתחיל ללמוד, ובהגה'

ובתשר' הרדב"ז (ח"ה סי' ב אלפים קמז) כתב, שאין הדברים אמורים אלא במי שקובע עצמו להוראה, אבל אם שואלין ממנו אקראי בעלמא מותר להורות. ובעיקר הענין ע"ע בדברינו במס' סנהדרין (פו: ד"ה נמצא) שהארכנו בזה.

22. ספר עבודה ברורה

שיחת חולין של ת"ח. כתב בספר דברים נחמדים בדרך צחות לפרש הא דאמרין דשיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה תלמוד, דהנה ברש"י ובתוס' כשמביאים ראיה ממס' חולין כותבים "בשחיטת חולין" ולא "במסכת חולין", כי לא יאות לקרוא לדברי תורה בשם "חולין", וזהו דאמרין אפילו שיחת חולין של

תלמידי חכמים, דהיינו כשמדברים ומשיחים ממס' חולין, גם זה צריך לימוד, למה משנין ואמרין "בשחיטת חולין".

23. ספר עבודה ברורה

כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו. כתב בהעמק דבר (שמות טו:כו), דהא דאיתא במס' אבות (ו:ד) "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל" וכו', היינו בתחלת בואו ללמוד, אבל אחר שזכה והשיג מעלות התורה זוכה להתפרנס בריות, עכ"ד.

24. ספר סדר יעקב

נכסיו מצליחין. וזהגר"א דרכיו. אבל דקד"ס וכן
זר"ח כ' נמי נכסיו, וכן העמיק בנפש החיים שער ד'
פט"ז ע"ש. וכוונת הגר"א כ' דהרי לא כתוב דאז תלתי
דרכין, והיינו מה שאדם עושה, אבל נכסיו מצליחין היינו
מעצמו, שמה שקנה כבר ממייקר ויכול למכור ציור זה
מנלן. וע' ע"ע הביא שהמהרש"א הק' הרי עינינו רואות
עוסקים בתורה שאין נכסיהם מצליחים. ולא נמצא זה
במהרש"א ואולי ז"ל בהרי"ף (בעין יעקב) שהק' כן וע"ש
וע' ע"ע, שכ' דהכונה מצליחים "לו" היינו דגם כשמפסיד
אומר ג"ז לטובה ע"כ לעולם מצליחין ע"ש וע' ג"כ באו"ח
הק' דברים כח/א'.

25. ספר עבודה ברורה

מכריו רבי אלכסנדר. ז"ל סדר יעקב: קשה, מה
השייכות לכאן. ואולי דמסדר הש"ס בא ליישב
הקושיא "הא רואים כמה בני אדם שעוסקים בתורה ואין
נכסיהם מצליחין". לזה קאמר דאף שעוסק בתורה, יתכן
שמדבר לשון הרע, ועל כן קאמר "מי האיש החפץ חיים
אוהב ימים לראות טוב", פי' דמי שרוצה "לראות טוב"
ובכלל זה שיהיו נכסיו מצליחין, צריך לשמור את עצמו
מלשון הרע, עכ"ל.

26. ספר סדר יעקב

מאן בעי חיי. אף שיש כמה מ"ע שהם סגולה לחיים
כציוד או"א ושילוח הקן, מ"מ הדיבור הוא עלם החיים,
וכדכתיב לנפש חיה, ומתרגמין לרוח ממללא, ע"כ הוא
צטבע אס ישמור הדיבור שזוכה לחיים, וכדכתיב מות וחיים
ציד הלשון, חי מהר"ל.

27. דף על הדף עבודה זרה דף יט עמוד ב

במשנה: ואין עושין תכשיטין לעבודת כוכבים וכו' ר"א אומר בשכר מותר. הנה רש"י ותוס' כאן אינם גורסים קטע זה. אף
במשנה שבירושלמי ושבת"י קמברידז' איננה (ראה דקדוקי סופרים כאן), לעומת זה במשנה שבבבלי ושבת"י שלנו
קיימת הגירסא. וקשה להבין את הדברים, כיצד יתכן שר' אליעזר יתיר לעשות לכתחילה תכשיטים לעבודה זרה?

וכן כתבו התוס': לא מסתבר שיתיר שום תנא לעשות לכתחילה תכשיטי עבודה זרה ע"כ.

וכתב הגרש"י ז"ל בקובץ מזכרת (ע' 25): אמר לי הגרא"י הרצוג ז"ל פירוש מפתיע ויפה על המשנה. בסיפא של
המשנה יש הלכה אחרת: "אין מוכרים להם במחומר לקרקע". בגמרא הביאו טעם על כך מברייתא: "לא תחנם, לא תתן להם
חניה בקרקע. דבר אחר: לא תחנם, לא תתן להם חן". על "דבר אחר" זה, אמרו: "מסייע ליה לרב, דאמר רב אסור לאדם
שיאמר כמה נאה נכרית זו". ובכן, אמר הגרא"י הרצוג, יש איפוא לקרוא במשנה לא "לעבודת אלילים", "אלא לעובדת
אלילים" והרי לנו אף במשנה שני הדינים של "לא תחנם". בראשונה: "לא תתן להם חן", ובשניה "חנייה בקרקע". מובנים
מעתה אף דברי ר' אליעזר: אם בשכר, שלא נתכוון כלל ליפות את הנכריות, אלא לשכר עבודתו, מותר.